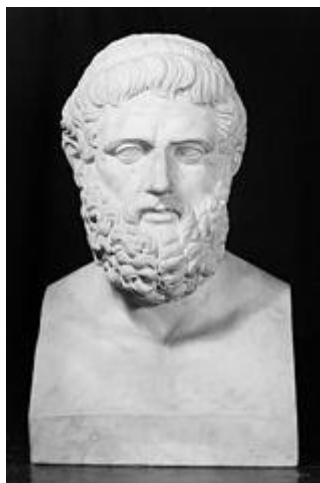

Sofokles[[edytuj](#)]

[Przejdź do nawigacji](#)[Przejdź do wyszukiwania](#)

Sofokles

Σοφοκλῆς

Popiersie Sofoklesa (Rzym)

Data i miejsce urodzenia	ok. 496 p.n.e. Kolonos
Data i miejsce śmierci	406 p.n.e. Ateny
Narodowość	grecka
Dziedzina sztuki	literatura i teatr
Epoka	antykw

Ważne dzieła

- [Ajas](#)
- [Antygona](#)
- [Król Edyp](#)
- [Elektra](#)
- *Kobiety z* [Trachis](#)
- [Filoktet](#)
- [Edyp w Kolonie](#)

Sofokles ([gr.](#) Σοφοκλῆς; ur. ok. [496 p.n.e.](#) w [Kolonos](#)^[1], zm. [406 p.n.e.](#) w [Atenach](#)) – największy obok [Ajschylosa](#) i [Eurypidesa](#) tragic [starożytnej Grecji](#).

Sofokles był także politykiem, dowódcą wojskowym i kapłanem. Jego działalność polityczna i praca twórcza przypadają na okres pomiędzy twórczością [Ajschylosa](#) a życiem [Eurypidesa](#).

Zarówno za życia, jak i po śmierci był czczony przez współobywateli jako bohater.

Spis treści

- [1Życiorys](#)
- [2Twórczość](#)
 - [2.1Charakterystyka](#)
 - [2.2Innowacje](#)
 - [2.3Chronologia i cykle utworów](#)
- [3Główne prace](#)
- [4Przypisy](#)
- [5Bibliografia](#)
- [6Linki zewnętrzne](#)

Życiorys[\[edytuj](#) | [edytuj kod](#)

Urodzony prawdopodobnie w [496 roku p.n.e.](#) w gminie [Kolonos](#) (*Colonus Hippius*, obecnie na przedmieściach [Aten](#)) w [Attyce](#) w bogatej rodzinie kupieckiej. Inne źródła podają, iż urodził się rok wcześniej w rodzie arystokratycznym. Sofokles był prawdopodobnie zapisany jako obywatel w księgach [demu](#) wiejskiego Kolonos, w którym często osadzał akcję swoich tragedii. Pewne jest, że Sofokles urodził się na kilka lat przed [bitwą maratońską](#) w roku 490, niektórzy badacze (Lloyd-Jones, Sommerstein) uznają przełom lat 497/496 za najbardziej prawdopodobną datę narodzin tragika.

Ojcem Sofoklesa był [Sofillos](#) - właściciel [manufaktury](#) czy też dużego warsztatu zajmującego się wytwarzaniem broni. Zakład [rzemieślniczy](#) ojca Sofoklesa opierał się na pracy wyspecjalizowanych [niewolników](#), z czego rodzina Sofillosa musiała czerpać niemałe zyski, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że [Ateny](#) prowadziły wówczas wojnę z [Persją](#).

Sofoklesa kształcono od dzieciństwa w myśl zasady [kalokagatia](#), polegającej na harmonijnym łączeniu zalet duchowych z cielesnymi. Uczył się więc muzyki, tańca, gimnastyki i poznawał twórczość wielkich poetów. W wieku 16 lat (według innej wersji mając lat 15) został wybrany do chóru chłopców opiewającego [zwycięstwo pod Salaminą](#). Wybór ten był niezmiernie ważnym wyróżnieniem, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że Sofoklesowi przydzielono rolę kierownika chóru.

Był aktorem oraz twórcą [dramatów](#). Pierwszy raz stanął do zawodów dionizyjskich w wieku 28 lat i od razu otrzymał główną nagrodę pokonując wówczas sławnego już i powszechnie szanowanego [Ajschylosa](#). Działo się to w [468 roku p.n.e.](#) Prawdopodobnie pierwsza triada tragediowa Sofoklesa zawierała sztukę *Triptolemus*. Data artystycznego debiutu Sofoklesa przytaczana tutaj pochodzi od [Plutarcha](#) (*Żywoty*, Żywot [Peryklesa](#), 8.5) i ostatnio jest podawana w wątpliwość. Najprawdopodobniej bowiem debiut artystyczny Sofoklesa przypada na rok 470 p.n.e., zatem

zwycięstwo w zawodach dionizyjskich byłoby tylko pierwszym tak spektakularnym sukcesem w karierze artystycznej młodego Sofoklesa. W swoim *Żywocie* [Kimona](#) Plutarch przedstawił przebieg [agonu](#) tragediowego pomiędzy obydwoma dramaturgami. Agon zakończył się w sposób nietypowy, ponieważ zdania arbitrów były podzielone. Pokonany Ajschylos miał według Plutarcha dobrowolnie udać się na wygnanie na [Sycylię](#).

Sofokles szybko przejął pozycję swojego wielkiego poprzednika. W ciągu swojego długiego, bo około 90-letniego, życia napisał 123 tragedie i dramaty satyrowe przeznaczone do wykonywania podczas festiwali religijnych. Pierwsze miejsce zajął 24 razy, zaś przyjmuje się, że 13 razy pokonał w rywalizacji Ajschylosa. [Akme](#) jego twórczości przypadła na lata największego rozkwitu Attyki, która wyszła zwycięsko z zakrojonej na szeroką skalę wyprawy [Kserksesa I](#). Sofokles stał się jednym z najbardziej szanowanych obywateli ateńskich. Przyjaźnił się z [Herodotem](#) i [Peryklesem](#). Był też kapłanem herosów Amynosa i Halona^[2] oraz boga [Asklepiosa](#).

Chociaż nie przejawiał zbyt dużego zainteresowania sprawami polityki, pełnił liczne stanowiska w służbie publicznej w administracji ateńskiej (dwukrotnie był [strategiem](#)) (441 p.n.e./440 p.n.e.), był także jednym ze skarbników [Związku Delijskiego](#) (443 p.n.e./442 p.n.e.). Osoby przynależące do kolegium publicznych skarbników (gr. ἑλληνοταμίαι) musiały zgodnie z podziałem społeczeństwa potwierdzonym przez [Solona](#) w roku 594 p.n.e. należeć do najwyższej pod względem posiadanego majątku grupy tzw. pięciusetmiarowców ([pentakosiomedimnoi](#)), gdyż za ewentualne sprzeniewierzenie publicznych pieniędzy odpowiadały całym swoim majątkiem. Fakt pełnienia przez Sofoklesa tak odpowiedzialnego stanowiska świadczy o bardzo wysokim statusie majątkowym tragika.

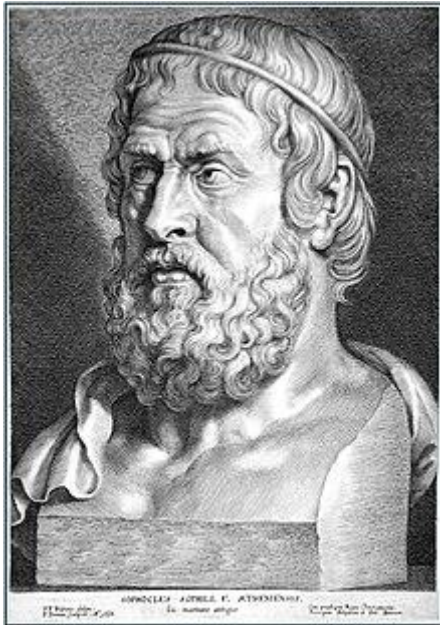
W 440 p.n.e. u boku [Peryklesa](#) Sofokles uczestniczył w tłumieniu buntu na [Samos](#) (w roku 440 obydwaj pełnili funkcję strategów), który wybuchł z powodu niezadowolenia po scentralizowaniu przez Ateńczyków struktury [Ateńskiego Związku Morskiego](#).

W 420 p.n.e. wraz z wprowadzeniem publicznego kultu [Asklepiosa](#) w Atenach Sofokles został wybrany na jego kapłana, natomiast w jego własnym domu wystawiono ołtarz z podobizną Asklepiosa przeniesioną z Epidauros, który mieścił się w prywatnym domu tragika aż do chwili wystawienia bóstwu stosownego przybytku świątynnego. Z tego właśnie powodu Sofokles uzyskał pośmiertny przydomek *dexion*, czyli „odbiorca”.

W 413 p.n.e. Sofokles został wybrany jednym z komisarzy badających sprawę klęski [wyprawy sycylijskiej](#) wysłanej przez stronnictwo [Alcybiadesa](#) w celu zdobycia [Syrakuz](#).

Sofokles podobno dożył późnej starości - zmarł w wieku 90 lat w [406 roku p.n.e.](#) Nie doczekał zakończenia [wojny peloponeskiej](#). Jego śmierć zbiegła się w czasie z niemal całkowitym upadkiem znaczenia politycznego [polis](#) ateńskiej. Aby zademonstrować swój szacunek do zmarłego Sofoklesa, wystawiano jego sztuki w Lenajach, natomiast jego niedokończona sztuka *Edyp w Kolonie* stanowiąca środkową część triady rozpoczynającej się sztuką *Edyp królem*, a zamkniętą [Antygona](#), została dokończona przez wnuka Sofoklesa ze związku z Theoris - Sofoklesa Młodszego i jako *opus posthumum* została wystawiona wkrótce po jego śmierci. Historiografia antyczna (lubująca się w podawaniu rozmaitych anegdot na temat słynnych postaci) przekazała historię, według której przyczyną śmierci Sofoklesa miało być udławienie się jagodą winogronową.

Sofokles ożenił się z obywatelką ateńską Nikostratą, z którą miał syna [Jofona](#). Wiadomo także, że miał kochankę znaną pod imieniem Theoris, pochodzącą z peloponeskiego miasta [Sykion](#). Ze związku z Theoris narodził się drugi syn Sofoklesa - Ariston, ojciec Sofoklesa zwanego Młodszym. Jofon i Sofokles Młodszy zostali tragediopisarzami.

[Peter Paul Rubens](#), Sofokles, 1638

Twórczość[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

Charakterystyka[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

Twórczość Sofoklesa odznacza się: głębokim patriotyzmem, konserwatyzmem, tradycyjnością, religijnością, fatalizmem i pesymizmem. Sofokles zminimalizował bezpośredni wpływ bogów na losy bohaterów oraz odszedł od trylogii tragicznych w kierunku traktowania każdej tragedii jako zamkniętej całości. W tragediach Sofoklesa wola ludzka odgrywa większe znaczenie niż boska, co stanowczo oddaliło go od poprzednika.

Jego tragedie są celowo zbudowanymi dziełami sztuki, o skończonej w sobie akcji i starannej charakterystyce postaci. Prostota stylu stawia go pomiędzy patosem [Ajschylosa](#) a retorycznym artyzmem [Eurypidesa](#).

Bohaterowie Sofoklesa są pogrążeni w rzeczywistości pełnej sprzeczności nie do pogodzenia, przepełnionej konfliktami sił, które nieuchronnie dążą do kolizji. Sofokles zaakcentował ludzką stronę postaci, z których każda ma w sobie jakiś defekt. Postacie ze sztuk Sofoklesa bywają także szlachetne i dobre, jednak z drugiej strony samotne w walce ze złem, które mają w samych sobie. Ich walka z tym pierwiastkiem zła jest zawsze próżna, jednak to właśnie za jej pośrednictwem człowiek osiąga pełnię człowieczeństwa, które niesie ze sobą potępienie oślodzone chwilą chwały. Szczególnie dobrze jest to widoczne w tragedii [Edyp królem](#), która przez [Arystotelesa](#) została uznana za wzór idealnej tragedii greckiej.

Wraz z tokiem akcji analiza psychologiczna postaci pogłębia się, podlega jej tak sam człowiek, jak i otaczająca go rzeczywistość. Twórczość Sofoklesa cechuje silna tendencja do odzierania postaci z emfazy (onkos). W [Edypie w Kolonie](#) chór powtarza „Najlepszym losem jest w ogóle się nie narodzić”. Wydarzenia, które dotyczą bohaterów sztuk Sofoklesa, są całkowicie niewytłumaczalne, nie da się ich też w żaden sposób usprawiedliwić. Wszystkim rządzi nieugięte [fatum](#).

W sumie Sofokles 18 razy otrzymał pierwsze miejsce na Wielkich [Dionizjach](#) i prawdopodobnie 6 razy na [Lenajach](#), do których konkursy tragediowe wprowadzono około [420 roku p.n.e.](#)

Oprócz peanów i elegii tworzył też pisma o chórze.

Innowacje[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

Sofokles zerwał z klasyczną konwencją trylogii tragediowej mieszczącej się w ramach tetralogii, której zwieńczeniem był [dramat satyrowy](#). Wprowadził do tragedii trzeciego aktora (choć zdaniem niektórych badaczy (Freeman) jest to innowacja wprowadzona przez [Ajschylosa](#) u schyłku jego życia, natomiast Sofokles jako pierwszy zastosował ją na taką skalę), zwiększył liczebność chóru z 12 do 15 osób; położył ogromne zasługi na polu scenografii znacznie ją rozbudowując (o tych nowościach w zakresie dekoracji scenicznej pisze [Arystoteles](#) w swojej [Poetyce](#) w ustępie 49a).

Wprowadzenie trzeciego aktora zaowocowało zerwaniem ze stosowanym dotychczas modelem opozycji między dwoma antytetycznymi postaciami, przez co bardziej zaakcentowano związki interpersonalne, powstała nieznana dotąd dynamiczna płynność rytmu teatralnego. Zwiększenie liczby chórzystów zaowocowało podkreśleniem roli [koryfeusza](#) w całości tragedii.

Chóry w tragediach Sofoklesa w stosunku do chórów ze sztuk autorstwa Ajschylosa oddzielają się od akcji, ich aktywny udział w sztuce staje się coraz bardziej nikły, chór staje się raczej widzom i komentatorom wydarzeń niż ich czynnym uczestnikiem.

Sofoklesowi zawdzięczamy wprowadzenie monologu ([gr.](#) $\rho\eta\sigma\iota\varsigma$) – przykładem są monologi [Ajasa](#) i [Edypa](#). Za pomocą monologu postaci Sofoklesa uzyskały niespotykaną dotąd łatwość wyrażania własnych myśli.

Chronologia i cykle utworów[\[edytuj\]](#) | [edytuj kod](#)

Tradycyjnie przypisuje się Sofoklesowi autorstwo co najmniej 123 sztuk ([tragedii](#) i [dramatów satyrowych](#)). Z tego bogatego dorobku zachowało się w całości jedynie 7 sztuk: [Antygona](#) (442 p.n.e.), [Ajias](#), *Edyp królem* (w przekładzie na polski bardziej znana jako [Król Edyp](#)), [Elektra](#), [Filoktet](#), [Trachinki](#) i [Edyp w Kolonie](#).

Tylko odnośnie do dwu z siedmiu zachowanych sztuk Sofoklesa posiadamy informacje dotyczące daty pierwszego wystawienia, są to: [Filoktet](#) (409 p.n.e.) i [Edyp w Kolonie](#) (401 p.n.e., dokończony przez wnuka Sofoklesa - Sofoklesa Młodszego). Z pozostałych sztuk [Elektra](#) wykazuje liczne podobieństwa stylistyczne do dwu pierwszych sztuk. Przypuszcza się, że powstała ona w późnym okresie kariery tragediopisarskiej Sofoklesa. [Ajias](#), [Antygona](#) i [Trachinki](#) są z kolei uznawane za stosunkowo wczesne prace Sofoklesa. Na podstawie analizy stylistycznej można umieścić sztukę [Edyp królem](#) w środkowym okresie aktywności twórczej dramaturga.

Cykl tebański Sofoklesa należy do drugiej trylogii tragediowej przechowanej do naszych czasów w całości. Pierwszą taką triadą jest [Oresteja](#) Ajschylosa. Trylogia sofoklejska składa się z następujących części:

1. [Król Edyp](#)
2. [Edyp w Kolonie](#)
3. [Antygona](#)

Zwraca tu uwagę czas powstawania sztuk wyznaczony w oparciu o analizę stylistyczną dzieł względem chronologii wydarzeń w triadzie tragediowej: kończąca triadę [Antygona](#) jest dziełem stosunkowo wczesnym, najstarszym, natomiast środkowa część - [Edyp w Kolonie](#) jest ostatnim, nieukończonym dziełem Sofoklesa. Ta pozorna inkongruencja jest jednym z dowodów poświadczających silną u Sofoklesa tendencję do rozbijania tetralogii na poszczególne autonomiczne tragedie i dramaty satyrowe.

Sztuki należące do tak zwanego cyklu tebańskiego choć na ogół są ze sobą ściśle łączone, co najczęściej wyraża się w wydawaniu ich trzech w postaci jednego woluminu, naprawdę są dziełami całkowicie autonomicznymi, napisanymi na różne festiwale i zostały napisane w przeciągu 40 bądź nawet więcej lat bez uwzględnienia chronologii mitu. W rzeczywistości nie stanowią one nawet prawdziwej trylogii, takiej, jaką jest na przykład *Oresteja*.

Sofokles był autorem 123 tragedii, z czego, do naszych czasów, zachowało się w całości zaledwie 7:

- [Ajas](#) ([tekst](#)) (najstarsza tragedia z siedmiu, które się zachowały)
- *Antygona* (442 p.n.e. epiczna parafraza polska [Jana Walentego Jakubowskiego](#), (1574), ponadto przekłady [Wincentego Smacznińskiego](#), (1850), [Zygmunta Węclewskiego](#), [Jana Czubka](#), 1881, [Kazimierza Kaszewskiego](#), [Kazimierza Morawskiego](#), [Tadeusza Węclewskiego](#), 1931, [Mieczysława Brożka](#), [Nikosa Chadzinikolau](#))
- *Król Edyp* (429 p.n.e.-426 p.n.e.)
- *Elektra* ([tekst](#)) (416 p.n.e.)
- *Kobiety z Trachis* (lub *Trachinki*) ([tekst](#)) (416 p.n.e., przedstawiający śmierć [Heraklesa](#))
- *Filoktet* (409 p.n.e.)
- *Edyp w Kolonie* (ostatnie dzieło Sofoklesa, wydane po jego śmierci)

Zachowało się też około 400 wersów [dramatu satyrowego](#) *Tropiciele* ([tekst](#)) („Ichneutai”, znanego także pod tytułem „Wyżły”) odkrytego w Egipcie w 1907. To w przybliżeniu połowa pierwotnej objętości. Jest to drugi najlepiej zachowany starogrecki dramat satyrowy - w lepszym stanie znajduje się jedynie dramat satyrowy [Eurypidesa](#) *Cyklop*, który zachował się w całości. Ponadto znanych jest ponad tysiąc sto fragmentów pochodzących z pozostałych utworów.

Większość tragedii Sofoklesa układane jest w dwa cykle: trojański ([Ajas](#), [Filoktet](#), [Elektra](#)) i tebański (*Król Edyp*, *Edyp w Kolonie*, [Antygona](#)).